

YOSHLARNI JISMONIY CHINIQTIRISH MASALASI

Avazbadalov Shavkatbek Muratovich

Andijon davlat universiteti, jismoniy madaniyat fakulteti o’qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqola yoshlarni jismoniy chiniqtirish shuningdek, jismoniy mashqlarning inson tanasiga ta’siri tahlil qilinadi va jismoniy rivojlanish zarurati haqida ma’lumot keltirilgan.

Kalit so’zlar: jismoniy chiniqtirish, jismoniy madaniyat, sog’liqni saqlash, sog’lom turmush tarsi, jismoniy mashqlar.

Abstract: This article analyzes the physical training of young people, as well as the effect of physical exercises on the human body, and provides information about the need for physical development.

Key words: physical training, physical culture, health care, healthy lifestyle, physical exercises.

Аннотация: В данной статье анализируется физическая подготовка молодежи, а также влияние физических упражнений на организм человека, приводятся сведения о необходимости физического развития.

Ключевые слова: физическая культура, физическая культура, здравоохранение, здоровый образ жизни, физические упражнения.

KIRISH

Sog’lom avlod – sog’lom millat, sog’lom jamiyat va taraqqiyot garovidir. Inson uchun eng katta boylik bu sog’lik hisoblanadi. Jismi va ruhi sog’lom bo’lgan odamgina tom ma’noda o’zini baxtli his eta oladi. Tanu joni og’rib turgan kishiga dunyoning boyligini taqdim etsangizda ta’timaydi, negaki, uning uchun eng katta baxt va boylik salomatligidir. Inson sog’lom bo’lsagina sog’lom fikrlaydi, go’zal orzular qiladi va unga intiladi.

Yuqori texnologiyalar dunyosida odam aqliy mehnat bilan shug’ullanadi, umuman harakat qilmaydi va jismoniy faoliyatni unutadi. Juda oz sonli odamlar jismoniy faollik insonning psixologik holatiga ta’sir qilishini, shu bilan stress darajasini pasayishini samaradorligini oshirishini va muhim masalalarga diqqatini jamlashga yordam berishini tushunishadi. Aksariyat odamlarning harakatsiz turmush tarzi insonning psixologik va jismoniy holatiga salbiy ta’sir qiladi. Jismoniy madaniyat odamlarning hayotida muhim o’rin tutishini odamlarga yetkazish kerak. Bugungi kunda bu dolzarb muammo.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Jismoniy madaniyat umumiy madaniyat hodisasi sifatida hayratlanarli. Aynan u insonning ijtimoiy va biologik rivojlanishi o’rtasidagi tabiiy bog’lovchi hisoblanadi.

Shubhasiz, aynan jismoniy madaniyat insonda shakllanadigan madaniyatning eng birinchi va asosiy turi hisoblanadi. Sportning inson hayotidagi rolini tushunish uchun, masalan, qon tomir tizimi va yurak kasalliklari statistikasini ko’rib chiqishingiz mumkin. Bu iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarda eng yuqori darajaga ko’tarilgan. Doimiy ish bilan shug’ullanadigan odamlar jismoniy faoliyatning tananing ishlashi uchun muhimligini tushunmaydilar. Sog’lik - bu insonda mavjud bo’lgan eng muhim narsa. Uni biron bir pulga sotib olish mumkin emas. Sog’likni mustahkamlashga yordam beradigan ko’plab usullar mavjud. Ushbu usullarning tizimi sog’lom turmush tarzi (HLS) deb nomlanadi. Sog’lom turmush tarzining tarkibiy qismi

jismoniy faoliyatdan tashqari, shaxsiy gigienaga rioya qilish, to‘g‘ri ovqatlanish, chiniqish, yaxshi dam olish va yomon odatlarning yo‘qligi hisoblanadi. Faqat jismoniy faol bo‘lish etarli emas. Sog‘lom turmush tarzining kamida bittasiga rioya qilmaslik inson salomatligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shuningdek, jismoniy faoliyatni tanlashda insonning individual xususiyatlarini hisobga olish kerak, chunki yuklarni haddan tashqari suiste‘mol qilish sog‘likka ham salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Ertalab uyg‘onib, odam boshlang‘ich jismoniy mashqlarni bajarishni unutmash kerak, chunki bu unga boshida jismoniy benuqsonligi sababli yaxshi jismoniy tayyorgarlikka erishishga imkon beradi. Ammo bu juda oddiy emas. Maqsadingizga erishish uchun ertalab bir nechta mashq bajarolmaysiz. Insonning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda mashqlar rejasini to‘g‘ri tuzish kerak. Siz zudlik bilan odamga og‘ir yuklarni yuklamasligingiz kerak, bu sog‘liqqa salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Ertalabki mashqlar uyqudan keyin ko‘ngilni ko‘tarishga yordam beradi, asab va yurak-qon tomir tizimini faollashtiradi. Bunday kundalik ertalabki harakatni ishlab chiqarish orqali ham aqliy, ham jismoniy faollik oshadi va umuman tanasi zamonaviy hayotda tez-tez uchraydigan stresslarga tayyor bo‘ladi. Bundan tashqari, o‘qitilgan odamda muhim yuklarga ega bo‘lgan yurak tez-tez qisqaradi va shu bilan birga ko‘proq qon hosil qiladi, bu esa aql darajasi oshishiga yordam beradi. Jismoniy mashqlar paytida chuqurlashtirilgan nafas olish va mushaklarga ko‘proq ozuqa moddalari yetkazib berish tufayli o‘qitilgan tana ko‘proq kislorod oladi va o‘zlashtiradi. Muntazam jismoniy tarbiya chiroyli qiyofani yaratishga, jismoniy qiyofani yaxshilashga, harakatlarning ifodasini berishga va chiroyli holatga ega bo‘lishga yordam beradi. Ko‘pincha, sport bilan shug‘ullanadigan odamlar o‘zlariga ishonishadi, ular bunga kuchli irodaga ega bo‘lishadi. Jismoniy faollik har qanday yoshda mutlaqo zarurdir. Bolalarni tarbiyalashda asosiy qism jismoniy madaniyatga beriladi. Bolalarda vosita yukining yetarli emasligi noxush oqibatlarga olib kelishi mumkin. Masalan, immunitetning pasayishi, sog‘liq muammolari, past jismoniy va aqliy faoliyat kabi. Bu juda muhimdir, chunki zamonaviy dunyoda turli xil kasalliklarga chalingan bolalar soni tez sur‘atlar bilan o‘sib bormoqda. Qarilik davrida jismoniy tarbiya gipokinesiya tufayli vujudga keladigan turli xil buzilishlarni bartaraf etishga yordam beradi. Ya‘ni, sog‘lom turmush tarziga rioya qilmaydigan odamlar, ya‘ni chekish va spirtli ichimliklar iste‘mol qilish, ovqatlanish qoidalariga rioya qilmaslik, ularda erta qarish belgilari mavjud. Aynan jismoniy tarbiya inson umrini

uzaytirishi mumkin. Jismoniy mashqlar organizmning atrof-muhitning salbiy omillariga chidamliligini rivojlantirishga yordam beradi. Bu atmosfera bosimi va har xil harorat bo‘lishi mumkinligi bilan bir qatorda, zahar yoki nurlanish ham bo‘lishi mumkin. Buni o‘qitilgan kalamushlarda tajriba o‘tkazgan va jismoniy jihatdan faol bo‘lmagan tadqiqotchilar aniqladilar. Ko‘pchilik uchun sport bu olijanob kasb, bu insonda nafaqat jismoniy qobiliyatni, balki xarakterning kuchli ekanligini ham namoyon etadi. Shu sababli, sport haqidagi iqtiboslar odamlarni yanada kuchli va dadil bo‘lishga, to‘siqlardan qo‘rqmaslikka va siz ko‘rishingiz kerak bo‘lgan maqsadni ko‘rishga undaydi. Maxsus tanlangan jismoniy mashqlardan to‘g‘ri foydalanish, bolalarni to‘g‘ri miqdorlash shug‘ullanuvchilarning tabiiy, morfologik, funksional rivojlanishini uyg‘unlashtiradi. Bu jarayonlarni tartibga tushirish organizm funksional imkoniyatlarining to‘g‘ri o‘shishini ta‘minlaydi. Darhaqiqat, A.Avloniy bobomiz ta‘kidlaganidek sog‘lom bola sog‘lom va ahil oilaning mevasidir. Shuningdek, inson salomatligi uchun eng muhim vosita bu badan tarbiyasi – jismoniy sog‘lomlikdir. Dono xalqimiz bejizga “Sog‘ tanda – sog‘lom aql” – deya ta‘kidlamagan. Bu ham isbot talab

qilmaydigan haqiqat. Ulug‘ tabib, qomusiy olim Abu Ali Ibn Sino bobomiz: “O‘z vaqtida me‘yori bilan badantarbiya qilgan odamga dard yaqin yo‘lamaydi.

XULOSA

Sport bilan shug‘ullanadigan kishilar nafaqat jismonan, balki, ma‘nan sog‘lom, irodasi mustahkam, sog‘lom fikrlaydigan insonlar sanalishadi. Sport insonning ruhiyatini ham sog‘lom qiladi, hayotning har jabhasida faol va harakatchan bo‘ladi. Qolaversa, sport bilan muntazam shug‘ullanadigan insonlar tartib-intizomga, tozalikka odatlanadi, serharakatligi bois ovqat hazm qilish jarayoni ham unda yaxshi kechadi. Hayot sinovlariga dosh bera oladigan, ruhan kuchli qilib tarbiyalaydi. Shunday ekan har bir kishi o‘z salomatligi haqida qayg‘urishi, albatta sportning qaysidir turi bilan muntazam shug‘allanishi, sportni o‘zining hayotiga aylantirmog‘i lozim. Ma‘lumki, organizmning funktsional zaxiralariga fiziologik, biokimyoviy, sport texnikasi va ruhiy zaxiralar kiradi. Fiziologik adaptatsiya davomida funktsional tizimlarning faoliyati oshadi va shu bois fiziologik zaxiralar ham o‘zgaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ермолаев Ю.А. Возрастная физиология. Учебное пособие для студентов педагогических вузов. – М.: Высшая школа, 1985, 384 с.
2. Лукьянов В.С. О сохранении здоровья и работоспособности. – М.: Медгиз, 1952, 136 с.
3. Солодков А.С., Сологуб Е.Г. Физиология человека общая, спортивная, возрастная. – М.: Тера-спорт, 2001, 520 с.
4. Azizova R.I. “Sport va harakatli o‘yinlarni o‘qitish metodikasi” O‘quv qo‘llanma T.: 2010 yil.
5. Raximqulov K.D. “Milliy harakatli o‘yinlari” O‘quv qo‘llanma T.: 2012 y.